

Zmiany w działalności innowacyjnej przedsiębiorstw w województwie kujawsko-pomorskim w okresie światowego kryzysu ekonomicznego

Maria Kola-Bezka

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Streszczenie

Celem opracowania jest określenie skutków, jakie światowy kryzys gospodarczy wywarł na aktywności innowacyjnej przedsiębiorstw przemysłowych (w tym MŚP) w województwie kujawsko-pomorskim. Wykorzystano do tego metodę analizy danych statystycznych za lata 2005–2009 dotyczących: nakładów na działalność innowacyjną przedsiębiorstw, odsetka przedsiębiorstw, które poniosły nakłady na działalność innowacyjną, odsetka przedsiębiorstw, które wprowadziły innowacje, udziału produkcji sprzedanej wyrobów nowych/istotnie ulepszonych w wartości sprzedaży wyrobów ogółem, udziału przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych w przychodach netto ze sprzedaży ogółem, odsetka przedsiębiorstw, które współpracowały w zakresie działalności innowacyjnej oraz nakładów na działalność B+R przedsiębiorstw i liczby osób związanych z tą działalnością zatrudnionych w tych podmiotach. Wyniki przeprowadzonej analizy wskazują, że w analizowanym okresie intensywność aktywności innowacyjnej przedsiębiorstw w województwie kujawsko-pomorskim znacząco się zmniejszyła, co w najbliższych latach może być jedną z głównych barier rozwoju tego regionu.

Wstęp

W teoretycznych koncepcjach rozwoju regionalnego¹ przedsiębiorczość jest jednym z kluczowych jego czynników. Teorie te rozpatrują przedsiębiorczość jako działalność zarówno przedsiębiorstw dużych, jak i MŚP. Wskazują, że przedsiębiorstwa wykorzystując zasoby regionu są generatorem postępu technicznego i innowacji, a efekty ich funkcjonowania są większe i bardziej korzystne dla regionu, gdy wypracowywane są w wyniku współpracy z innymi przedsiębiorstwami i instytucjami umożliwiającymi ich sprawne działanie na rynku (organizatorami targów i wystaw, branżowymi organizacjami zawodowymi, placówkami naukowymi i badawczo-rozwojowymi, instytucjami finansowymi itp.). Niezmiernie ważny dla rozwoju przedsiębiorczości w regionie jest klimat sprzyjający powstawaniu nowych przedsiębiorstw i prowadzeniu działalności gospodarczej przez istniejące przedsiębiorstwa. Klimat ten w dużej mierze może być kształtowany przez władze samorządowe regionu, podejmujące działania na rzecz usuwania barier przedsiębiorczości oraz zachęcające potencjalnych inwestorów do lokowania kapitału w regionie. Jest on uzależniony również od innych czynników, na które ani władze samorządowe, ani polityka rządu nie mają bezpośredniego wpływu. Czynniki te związane są z sytuacją gospodarczą na rynku międzynarodowym.

Celem opracowania jest określenie skutków, jakie światowy kryzys gospodarczy, którego początek datowany jest zwykle na 2008 r., wywarł na aktywności innowacyjnej przedsiębiorstw przemysłowych, w tym MŚP w województwie kujawsko-pomorskim. Ze względu na fakt, że intensywność tej działalności jest przejawem kreatywności podmiotów gospodarczych i jednym z najważniej-

¹ Należy wśród nich wymienić przede wszystkim: teorię centrum-peryferie, neoklasyczne teorie wzrostu regionalnego, koncepcje wzrostu endogenicznego, teorię postkeynesowską, teorię bazy ekonomicznej, koncepcję cyklu życia produktu, teorię biegunów wzrostu, teorię kumulatywnej przyczynowości, koncepcję ekorozwoju, koncepcję rozwoju opartego na procesach innowacyjnych, koncepcję terytorialnych systemów produkcyjnych oraz teorię klastrów [Bąk i inni 2001, s. 24–29; Gawlikowska-Hueckel 2002, s. 11–113; Makiela 2008, s. 26–33].

szych czynników konkurencyjności nie tylko przedsiębiorstw, ale również regionów, w których przedsiębiorstwa te są zlokalizowane, jej zmiany będą miały wpływ na tempo procesów rozwojowych województwa w najbliższych latach. W celu uchwycenia skutków kryzysu dla aktywności innowacyjnej przedsiębiorstw przemysłowych w województwie kujawsko-pomorskim wykorzystano metodę analizy danych statystycznych za lata 2005–2009 dotyczących: nakładów na działalność innowacyjną przedsiębiorstw i odsetka przedsiębiorstw, które te nakłady poniosły, odsetka przedsiębiorstw, które wprowadziły innowacje, udziału produkcji sprzedanej wyrobów nowych/istotnie ulepszonych w wartości sprzedaży wyrobów ogółem przedsiębiorstw, udziału przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych w przychodach netto ze sprzedaży ogółem przedsiębiorstw, odsetka przedsiębiorstw, które współpracowały w zakresie działalności innowacyjnej oraz nakładów na działalność B+R przedsiębiorstw i liczby osób związanych z tą działalnością zatrudnionych w tych podmiotach.

1. Zmiany w nakładach na działalność innowacyjną i liczbie zatrudnionych związanych z tą działalnością

W latach 2005–2008 wartość nakładów na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach przemysłowych w województwie kujawsko-pomorskim, podobnie jak w całej Polsce, corocznie wzrastała. Nakłady poniesione w województwie w pierwszym roku światowego kryzysu ekonomicznego (2008) były o ponad 1 mld zł większe niż w 2005 r., a dynamika ich wzrostu była nawet znacznie większa niż w 2007 r. W 2009 r. w województwie kujawsko-pomorskim miał jednak miejsce absolutny spadek wartości nakładów na działalność innowacyjną przedsiębiorstw przemysłowych — nakłady te były mniejsze w porównaniu do 2008 r. o ponad 900 mln zł. Dynamika spadku tych nakładów w 2009 r. była znacznie większa, niż w dynamika spadku nakładów na działalność innowacyjną przedsiębiorstw przemysłowych w Polsce (tabela 1).

Tab. 1. Nakłady na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach przemysłowych w województwie kujawsko-pomorskim na tle kraju w latach 2005–2009

Wyszczególnienie	2005	2006		2007		2008		2009	
	mln zł	mln zł	dynamika	mln zł	dynamika	mln zł	dynamika	mln zł	dynamika
Polska	14 329,1	17 249,3	120,38	19 804,6	114,81	24 684,0	124,64	22 652,1	91,77
Kujawsko-pomorskie	784,2	828,7	105,70	887,8	107,10	1 836,4	206,90	872,0	47,50

Uwagi: wskaźniki dynamiki obliczono przy założeniu, że rok poprzedni = 100.

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS. [dostęp: 30.06.2011], [@:] <http://www.stat.gov.pl/> (dotyczy również pozostałych tabel w artykule).

W 2008 r. w porównaniu do 2007 r. w województwie kujawsko-pomorskim, podobnie jak w całej Polsce, odnotowano spadek odsetka przedsiębiorstw przemysłowych, które poniosły nakłady na działalność innowacyjną. W województwie w 2008 r. wynosił on 17,09% i był mniejszy o prawie 11 pkt. proc. niż w 2007 r. W 2009 r. uległ obniżeniu do 13,79% osiągając najniższy poziom w całym analizowanym okresie (2005–2009). W grupie małych przedsiębiorstw w województwie

Tab. 2. Odsetek przedsiębiorstw przemysłowych w województwie kujawsko-pomorskim, które poniosły nakłady na działalność innowacyjną na tle kraju w latach 2005–2009 (%)

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008	2009
Polska					
ogółem	38,86	20,30	32,41	17,07	14,38
małe	b.d.	11,69	b.d.	10,84	8,05
średnie	33,29	32,70	26,95	27,30	24,81
Kujawsko-pomorskie					
ogółem	31,17	18,10	27,84	17,09	13,79
małe	b.d.	6,26	b.d.	10,78	5,71
średnie	25,45	29,37	23,12	26,96	27,00

kujawsko-pomorskim odsetek przedsiębiorstw, które poniosły nakłady na działalność innowacyjną w latach 2008–2009 także się zmniejszył. W 2008 r. wynosił 10,78%, a w 2009 r. tylko 5,71%. W grupie średnich przedsiębiorstw miała jednak miejsce sytuacja odwrotna. Odsetek przedsiębiorstw, które poniosły nakłady na działalność innowacyjną w 2009 r. był większy niż w 2008 r. Różnica ta była wprawdzie niewielka (0,04 pkt. proc.), jednak na tle zmiany analogicznego odsetka średnich przedsiębiorstw w kraju należy ocenić ją pozytywnie (w Polsce w 2008 r. odsetek średnich przedsiębiorstw, które poniosły nakłady na działalność innowacyjną wynosił 27,3%, a w 2009 r. zmniejszył się do 24,81%; tabela 2).

2. Zmiany w liczbie przedsiębiorstw wprowadzających innowacje

W okresie od 2006 r. do 2009 r. w województwie kujawsko-pomorskim, podobnie jak w całym kraju, największy udział przedsiębiorstw przemysłowych, które wprowadziły przynajmniej jedną innowację produktową, tzn. wyroby lub usługi nowe lub istotnie ulepszone w zakresie swoich cech bądź zastosowań², w liczbie przedsiębiorstw przemysłowych ogółem odnotowano w 2007 r. — wynosił on 25,9%. W 2008 r. był o 9,3 pkt. proc. mniejszy, a w 2009 r. spadł o kolejne 3,7 pkt. proc. do poziomu 12,9%. W latach 2008–2009 tendencja spadkowa odsetka przedsiębiorstw przemysłowych, które wprowadziły przynajmniej jedną innowację produktową, charakteryzowała także grupę małych i średnich firm.

Podobne prawidłowości dotyczyły udziału przedsiębiorstw przemysłowych, które wprowadziły wyroby lub usługi nowe, lub istotnie ulepszone dla rynku w liczbie przedsiębiorstw przemysłowych ogółem. Zarówno w przypadku województwa kujawsko-pomorskiego, jak i w całym kraju, udział ten był największy w 2007 r., a w kolejnych latach malał. Dotyczyło to w szczególności przedsiębiorstw średnich. Dla grupy małych firm GUS nie podał informacji o odsetku przedsiębiorstw, które wprowadziły innowacje w 2007 r. W 2009 r. odsetek ten był jednak mniejszy, niż w 2008 r., podobnie jak w przypadku ogółu przedsiębiorstw i firm średnich.

W okresie od 2005 r. do 2009 r. odsetek przedsiębiorstw przemysłowych w Polsce, które wprowadziły na rynek przynajmniej jedną innowację procesową³, także był najmniejszy w 2009 r. (w 2005 r. wynosił on 32,8%, a w 2009 r. był o 19 pkt. proc. mniejszy). Prawidłowość ta dotyczyła również województwa kujawsko-pomorskiego, w którym w 2005 r. odsetek ten wynosił 27,6%, a w 2009 r. zmniejszył się do 12,9%. W 2008 r. i 2009 r. w grupie średnich przedsiębiorstw w województwie kujawsko-pomorskim odsetek podmiotów, które wprowadziły przynajmniej jedną innowację procesową

Tab. 3. Odsetek przedsiębiorstw przemysłowych w województwie kujawsko-pomorskim, które wprowadziły na rynek przynajmniej jedną innowację produktową lub procesową na tle kraju w latach 2005–2009 (%)

Wyszczególnienie	2005			2006			2007			2008			2009		
	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c
Polska															
ogółem	b.d.	b.d.	32,8	16,1	7,8	19,7	28,5	14,8	25,6	15,6	9,4	17,2	12,7	7,0	13,8
małe	b.d.	b.d.	b.d.	9,4	4,5	11,5	b.d.	b.d.	b.d.	10,2	6,1	11,7	7,2	3,6	7,9
średnie	b.d.	b.d.	22,8	25,8	12,1	31,4	24,1	12,2	20,9	24,8	14,6	25,8	21,9	12,4	22,7
Kujawsko-pomorskie															
ogółem	b.d.	b.d.	27,6	14,9	8,6	15,4	25,9	15,8	23,1	16,6	9,8	15,6	12,9	6,6	12,9
małe	b.d.	b.d.	b.d.	5,5	3,8	5,0	b.d.	b.d.	b.d.	11,5	6,7	10,5	6,2	3,3	5,6
średnie	b.d.	b.d.	22,9	23,7	12,9	25,3	22,4	13,8	17,7	24,7	14,1	23,2	23,0	11,2	23,1

Uwagi: a — nowe lub istotnie ulepszone produkty, b — nowe lub istotnie ulepszone dla rynku produkty, c — nowe lub istotnie ulepszone procesy.

² Według definicji, którą stosuje GUS, istotnym ulepszeniem w przypadku wyrobu może być m.in. znaczące udoskonalenie pod względem specyfikacji technicznych, komponentów i materiałów, wbudowanego oprogramowania, łatwości obsługi i innych cech funkcjonalnych. Innowacje produktowe w zakresie usług polegają natomiast na wprowadzeniu znaczących udoskonaleni w sposobie świadczenia usług, na dodaniu nowych funkcji lub cech do istniejących usług lub na wprowadzeniu usług całkowicie nowych.

³ Według definicji GUS innowacja procesowa polega na wdrożeniu nowych lub istotnie ulepszonych metod produkcji, dystrybucji i wspierania działalności w zakresie wytwarzania wyrobów i świadczenia usług.

sową był prawie taki sam (wynosił odpowiednio 23,2% i 23,1%) i był niewiele większy niż w 2005 r. (wynosił wówczas 22,9%). W grupie małych przedsiębiorstw w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2008–2009 odsetek firm, które wprowadziły przynajmniej jedną innowację procesową zmniejszył się z 10,5% do 5,6% (tabela 3).

3. Zmiany w produkcji sprzedanej wyrobów nowych/istotnie ulepszonych oraz w przychodach netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych

W latach 2005–2008 udział produkcji sprzedanej wyrobów nowych/istotnie ulepszonych w przedsiębiorstwach przemysłowych w Polsce w wartości sprzedaży wyrobów ogółem corocznie się zmniejszał (z ponad 22% w 2005 r. do 14,71% w 2008 r.). W 2008 r. w porównaniu do 2007 r. różnica ta była jednak bardzo niewielka — wynosiła zaledwie 0,01 pkt. proc.

W województwie kujawsko-pomorskim było odwrotnie. W 2005 r. udział produkcji sprzedanej wyrobów nowych/istotnie ulepszonych w wartości sprzedaży wyrobów ogółem w przedsiębiorstwach przemysłowych był równy 7,24%. W 2008 r. wynosił natomiast 15,24% i był o 8,65 pkt. proc. większy niż w 2007 r. (tabela 4).

Tab. 4. Udział produkcji sprzedanej wyrobów nowych/istotnie ulepszonych w wartości sprzedaży wyrobów ogółem przedsiębiorstw przemysłowych w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2005–2008 na tle kraju (w %)

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008
Polska	22,08	17,00	14,72	14,71
Kujawsko-pomorskie	7,24	7,37	6,59	15,24

W latach 2006–2009 w ślad za spadkiem udziału produkcji sprzedanej wyrobów nowych/istotnie ulepszonych w wartości sprzedaży wyrobów ogółem w przedsiębiorstwach przemysłowych w Polsce, zmniejszył się również udział przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych w przychodach netto ze sprzedaży ogółem tych podmiotów. W 2006 r. wynosił on 13,5%, a w 2009 r. był o prawie 3 pkt. proc. mniejszy.

W województwie kujawsko-pomorskim udział przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych w przychodach netto ze sprzedaży ogółem przedsiębiorstw przemysłowych w 2006 r. wynosił 6,8%, a w 2009 r. 13,5%. W 2009 r. był on jednak mniejszy o 1,5 pkt. proc. w porównaniu do 2008 r. W grupie przedsiębiorstw małych w województwie, podobnie jak w grupie wszystkich małych firm w Polsce, udział przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych w przychodach netto ze sprzedaży ogółem w 2009 r. był większy, niż w 2006 r. W grupie średnich przedsiębiorstw, zarówno w województwie, jak i w kraju, sytuacja była odwrotna. Niemniej jednak, w latach 2008–2009 zarówno wśród małych, jak i średnich przedsiębiorstw w województwie oraz w całym kraju udział przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych w przychodach netto ze sprzedaży ogółem zmniejszył się.

Tab. 5. Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych oraz ze sprzedaży produktów innowacyjnych na eksport w przychodach netto ze sprzedaży ogółem przedsiębiorstw przemysłowych w województwie kujawsko-pomorskim na tle kraju w latach 2006–2009 (w %)

Wyszczególnienie	2006		2007		2008		2009	
	a	b	a	b	a	b	a	b
Polska								
ogółem	13,5	5,3	11,9	5,6	12,4	5,2	10,6	3,9
małe	3,5	1,0	b.d.	b.d.	4,2	0,5	3,9	1,6
średnie	8,8	2,7	7,3	2,4	8,0	2,4	5,6	1,6
Kujawsko-pomorskie								
ogółem	6,8	1,7	6,3	2,2	15,0	8,6	13,5	8,8
małe	1,2	0,2	b.d.	b.d.	6,5	0,7	2,2	0,1
średnie	6,6	1,5	6,3	2,3	9,4	1,7	6,1	1,1

Uwagi: a — udział przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych przeds. przemysłowych w przychodach netto ze sprzedaży ogółem; b — udział przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych przeds. przemysłowych na eksport w przychodach netto ze sprzedaży ogółem.

W latach 2006–2009 w Polsce miał również miejsce spadek udziału przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych na eksport w przychodach netto ze sprzedaży ogółem tych przedsiębiorstw przemysłowych. W 2006 r. wynosił on 5,3%, a w 2009 r. 3,9%. W województwie kujawsko-pomorskim było odwrotnie, tzn. miał miejsce wzrost tego udziału w 2009 r. w porównaniu do 2006 r. (z 1,7% do 8,8%). W grupie małych i średnich przedsiębiorstw województwa w 2009 r. odnotowano jednak spadek udziału przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych na eksport, nie tylko w porównaniu do 2008 r., ale także do 2006 r. (tabela 5).

4. Zmiany w liczbie przedsiębiorstw współpracujących w zakresie działalności innowacyjnej

W latach 2005–2009 przedsiębiorstwa przemysłowe w Polsce ograniczyły współpracę w zakresie działalności innowacyjnej. W 2005 r. udział przedsiębiorstw przemysłowych, które współpracowały w zakresie działalności innowacyjnej w liczbie przedsiębiorstw przemysłowych ogółem wynosił 24,5%, a w 2009 r. zaledwie 6,4%. W latach 2005–2009 corocznie zmniejszał się także odsetek średnich przedsiębiorstw współpracujących w zakresie działalności innowacyjnej, natomiast od 2006 r. obserwowano zmniejszenie odsetka tego typu podmiotów w grupie małych firm.

W województwie kujawsko-pomorskim w 2009 r. udział przedsiębiorstw przemysłowych, które współpracowały w zakresie działalności innowacyjnej w liczbie przedsiębiorstw przemysłowych ogółem był mniejszy niż przeciętnie w Polsce i wynosił 5,2%. Był on również znacznie mniejszy niż w 2005 r. (wynosił wówczas 21,8%). W województwie od 2006 r. obserwowano corocznie mniejszy odsetek średnich przedsiębiorstw współpracujących w zakresie działalności innowacyjnej, natomiast od 2008 r. corocznie mniejszy odsetek firm małych współpracujących w zakresie tej działalności (tabela 6).

Tab. 6. Odsetek przedsiębiorstw przemysłowych w województwie kujawsko-pomorskim, które współpracowały w zakresie działalności innowacyjnej na tle kraju w latach 2005–2009 (w %)

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008	2009
Polska					
ogółem	24,5	11,3	21,3	8,5	6,4
małe	b.d.	5,1	b.d.	3,9	2,4
średnie	19,3	18,6	16,0	15,2	11,7
Kujawsko-pomorskie					
ogółem	21,8	10,7	18,9	7,3	5,2
małe	b.d.	2,5	b.d.	2,9	0,7
średnie	16,6	17,5	14,2	13,4	10,2

5. Zmiany w nakładach na działalność B+R przedsiębiorstw i liczbie zatrudnionych związanych z tą działalnością

W latach poprzedzających światowy kryzys gospodarczy, tj. 2005–2007, liczba osób związanych z działalnością B+R zatrudnionych w przedsiębiorstwach w Polsce wzrosła z 17,9 tys. do prawie 18,5 tys. W 2008 r. spadła do 17,6 tys., a w 2009 r. ponownie wzrosła do ponad 18,5 tys., przewyższając o 58 osób liczbę zatrudnionych w 2007 r.

W województwie kujawsko-pomorskim liczba zatrudnionych w przedsiębiorstwach, związanych z działalnością B+R, w 2007 r. była mniejsza o ponad 100 osób w porównaniu do 2005 r. (w 2005 r. była równa 749, a w 2007 r. 637). W 2008 r. zmniejszyła się do 462 osób, natomiast w 2009 r. wzrosła do 721 osób. W latach 2008-2009 województwo kujawsko-pomorskie charakteryzowało się największą wśród wszystkich województw dynamiką wzrostu liczby zatrudnionych w przedsiębiorstwach, związanych z działalnością B+R (tabela 7).

Od 2006 r. do 2009 r. w Polsce nakłady przedsiębiorstw na działalność B+R corocznie wzrastały. W 2008 r. dynamika tego wzrostu była największa. Natomiast w województwie kujawsko-pomorskim ograniczaniu zatrudnienia w obszarze działalności B+R w latach 2006–2008 towarzyszyły corocznie mniejsze nakłady na tę działalność. W 2009 r. wraz ze wzrostem liczby zatrudnionych

Tab. 7. Liczba zatrudnionych związanych z działalnością B+R w sektorze przedsiębiorstw w województwie kujawsko-pomorskim na tle kraju w latach 2005–2009

Wyszczególnienie	2005	2006		2007		2008		2009	
	osoby	osoby	dynamika	osoby	dynamika	osoby	dynamika	osoby	dynamika
Polska	17 875	18 194	101,78	18 461	101,47	17 596	95,31	18 519	105,25
Kujawsko-pomorskie	749	874	116,70	637	72,90	462	72,50	721	156,10

Uwagi: wskaźniki dynamiki obliczono przy założeniu, że rok poprzedni = 100.

Tab. 8. Nakłady na działalność B+R w sektorze przedsiębiorstw w województwie kujawsko-pomorskim na tle kraju w latach 2006–2009

Wyszczególnienie	2006	2007		2008		2009	
	mln zł	mln zł	dynamika	mln zł	dynamika	mln zł	dynamika
Polska	1 858,3	2 025,7	109,00	2 383,7	117,70	2 584,7	108,40
Kujawsko-pomorskie	103,5	51,6	49,90	36,7	71,10	46,5	126,70

Uwagi: wskaźniki dynamiki obliczono przy założeniu, że rok poprzedni = 100.

związanych z działalnością B+R zwiększyły się także nakłady na tę działalność. Dynamika wzrostu nakładów była jednak mniejsza, niż dynamika wzrostu zatrudnienia (tabela 8).

Zakończenie

Określenie skutków, jakie światowy kryzys ekonomiczny wywarł na aktywności innowacyjnej przedsiębiorstw przemysłowych w województwie kujawsko-pomorskim, jest utrudnione ze względu na moment prowadzenia analizy i stopień jej szczegółowości. Dane dostępne na koniec czerwca 2011 r. pozwalają zidentyfikować zmiany, jakie zaszły w zakresie tej działalności do 2009 r., a skutki globalnego spowolnienia koniunktury były odczuwane także w późniejszych latach. Ogólny charakter danych statystycznych powoduje natomiast, że wnioski z ich analizy muszą być ostrożne. Pomimo tego wydaje się, że dane te mogą posłużyć do zidentyfikowania pewnych prawidłowości dotyczących zmian w aktywności innowacyjnej przedsiębiorstw w województwie kujawsko-pomorskim w okresie kryzysu. Ich dokładne rozpoznanie będzie jednak możliwe dopiero po przeprowadzeniu pogłębionych badań ilościowych i jakościowych.

Na podstawie przeprowadzonej analizy można stwierdzić, że globalny kryzys ekonomiczny miał wpływ na ograniczenie aktywności innowacyjnej przedsiębiorstw przemysłowych w województwie kujawsko-pomorskim (w tym MŚP) w zasadzie dopiero w 2009 r. Świadczy o tym pogorszenie się poziomu większości wskaźników charakteryzujących tę działalność w 2009 r. w porównaniu do 2008 r. Negatywne zmiany w zakresie działalności innowacyjnej polegały na: zmniejszeniu nakładów na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach, ograniczeniu zatrudnienia związanego z tą działalnością, zmniejszeniu się liczby przedsiębiorstw, które wprowadziły innowacje produktowe i procesowe, zmniejszeniu się udziału przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych w przychodach netto ze sprzedaży przedsiębiorstw oraz ograniczeniu przez przedsiębiorstwa współpracy w zakresie działalności innowacyjnej.

W latach 2008–2009 zmianom negatywnym towarzyszyły także zmiany pozytywne, tj. wzrost zatrudnienia związanego z działalnością B+R w przedsiębiorstwach oraz wzrost nakładów na tę działalność, a także nieznaczne zwiększenie się udziału przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych na eksport w przychodach netto ze sprzedaży ogółem tych podmiotów. Pozytywnie należy również ocenić niewielki wzrost odsetka średnich przedsiębiorstw, które poniosły nakłady na działalność innowacyjną. Nie zmienia to jednak faktu, że w analizowanym okresie intensywność aktywności innowacyjnej przedsiębiorstw w województwie kujawsko-pomorskim znacząco się zmniejszyła, co w najbliższych latach może być jedną z głównych barier rozwoju tego regionu.

Literatura:

- BAK M., GRABOWSKI M., KULAWCZUK P., NOWICKI M., WARGACKI M., WOJNICKA E. (2001): *Małe i średnie przedsiębiorstwa a rozwój regionalny*. Warszawa, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości.
- GAWLIKOWSKA-HUECKEL K. (2002): *Procesy rozwoju regionalnego w Unii Europejskiej. Konwergencja czy polaryzacja?* Gdańsk, Wydaw. Uniwersytetu Gdańskiego.
- MAKIEŁA Z. (2008): *Przedsiębiorczość regionalna*. Warszawa, Centrum Doradztwa i Informacji Difin.